

Мелетій Смотрицький

Підготував студент 211-ан групи Трубілін Євген

Мелетій Смотрицький (до прийняття чернецтва світське і м'я — Максим Герасимович; 1577 — 27 грудня 1633) — письменник, церковний і освітній діяч Речі Посполитої, український мовознавець, праці якого вплинули на розвиток східнослов'янських мов.

- Освіту отримав в Острозькій академії, ректором якої був його батько. Безпосереднім вчителем М. Смотрицького був Кирило Лукаріс. Згодом він слухав курс філософії у Віленській єзуїтській академії, навчався в університетах Нюрнберга, Лейпцига, Віттенберга, отримав ступінь доктора медицини. Повернувшись на Батьківщину, вступив до Віденського братства, майже десять років викладаючи в його школі, готуючи ряд полемічних творів.

- У 1617 р. постригся в ченці Віденського монастиря св. Духа під іменем Мелетій. Переїхавши до Києва в 1618—1620 рр., був ректором Київської братської школи. В 1620 р. уповноважений на полоцьке єпископство. Єпископ Вітебський і Мстиславський, архімандрит монастиря св. Духа у Вільно в тому самому році він повернувся до Києва, здійснивши звідси подорож по святих місцях Близького Сходу. Повернувшись до Києва, втративши надію обійняти високу посаду в церковній ієрархії, спочатку таємно (1627), а потім відкрито прийняв унію (1628), став настоятелем Дерманського монастиря, де помер в усамітництві 1633 р.

- Автор «Грамматики слов'янської» (1619), що систематизувала церковнослов'янську мову.

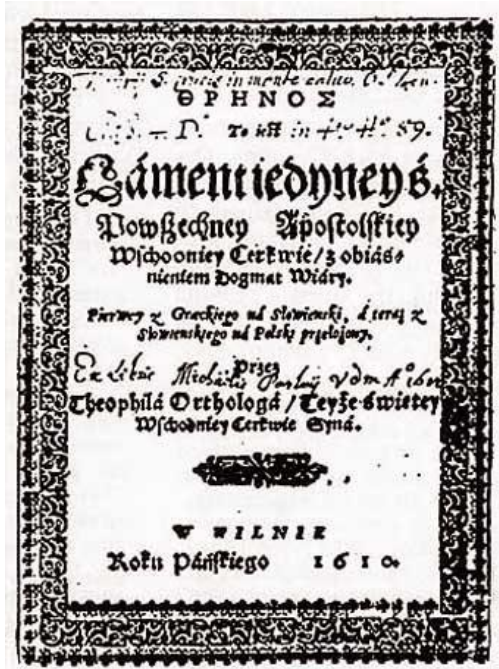

- Для розвитку культури слов'янських народів важливе значення мала "Граматика" Смотрицького, яка була призначена для братських шкіл як підручник. Вона стала основою для наукового опрацювання і нормування української, російської, білоруської, болгарської, сербської та інших слов'янських мов. Після переходу в унію Смотрицький написав ряд творів ("Протест", "Апологія" (1628), "Паранезіс" (1629) та ін.), в яких виправдовував свій перехід в унію, закликав народ прийняти її, стверджуючи, що це приведе до спокою Батьківщини, відновлення відібраних у неї прав, проповідував аскетизм, вищою ознакою якого вважав покірність, довготерпіння та божество надії.

- Основним змістом творів М. Смотрицького доуніатського періоду було розкриття зв'язку релігійної боротьби того часу з інтересами та планами папства і польських феодалів, дійсного обличчя католицької церкви як "алчного звіра", що прагне поглинути усі багатства українського і білоруського народу, пробудження самосвідомості, громадської думки народу для боротьби проти поневолення. Критикуючи Ватикан, католицький клір, він гостро виступав проти догмату про зверхність влади папи римського, аргументуючи його заперечення зверненнями до аналізу творів західноєвропейських авторів, доводячи неправомірність церковного монархізму як в канонічному, так і в моральному аспектах.

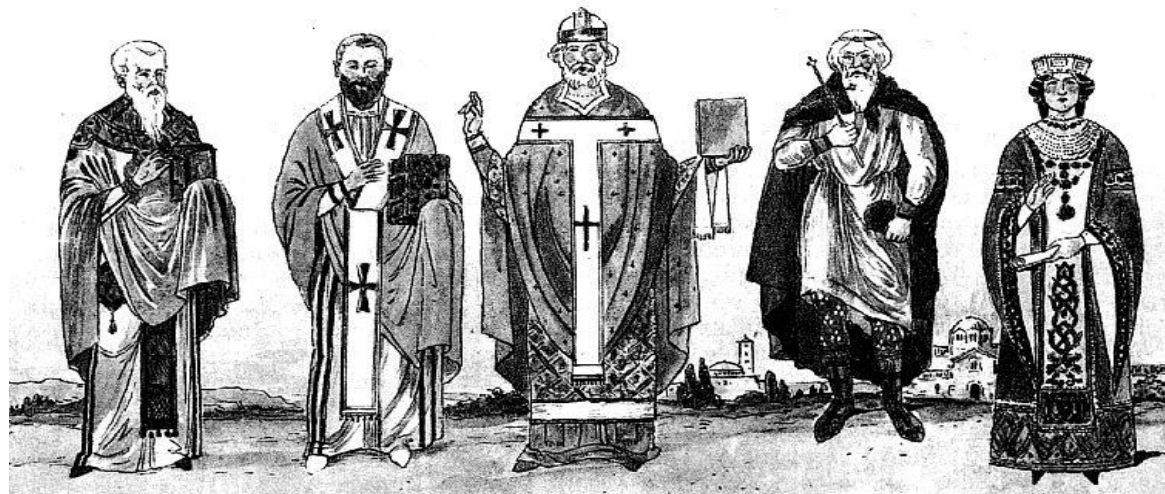
- Слідом за європейськими гуманістами Смотрицький показував надуманість багатьох канонізованих документів, на основі яких Ватикан намагався утвердити свої теократичні прагнення, зокрема "Лжеісидорових декреталій" і так званого Костянтинового дару, якими доводилося, що Костянтин Великий ствердив світську і духовну владу римських пап над усім християнським світом і церквами, передав папі Сильвестру I у вічне володіння місто Рим. Спростовуючи ці твердження, Смотрицький зазначав, що світський володар не міг подарувати папі владу над церквами, бо він сам її не мав, оскільки вона належить тільки Христу. Критика Ватикану, католицького кліру велась ним в сатирично-публіцистичному стилі, спираючись на добре підібраний матеріал з творів західноєвропейських гуманістів (Ф. Петрарки, М. Баптісти, В. Платіни та ін.).

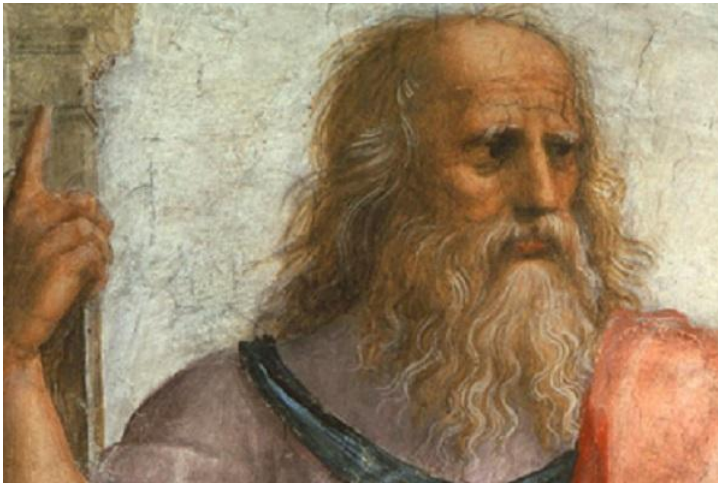

- Твори Смотрицького користувалися широкою популярністю, сприяючи зростанню національної самосвідомості, поверненню до православ'я тих, хто прийняв уніатство і католицизм. Особливу роль у цьому відіграв "Тринос", і не випадково, що король Жигмунд III видав наказ, щоб ніхто не продавав і не купував видань віленського братства, а автора і типографа "Триноса" ув'язнити, якщо вони не шляхтичі. І хоча Л. Карпович, в друкарні якого було видано книгу, був шляхтичем, його кинули до в'язниці, де він провів два роки, а автор "Триноса", хоч і зник під іменем Теофіла Ортолога, змушений був тривалий час переховуватись.

- Досить критично ставився М. Смотрицький і до православного духівництва. Представляючи інтереси середньої шляхти у братському русі, він на відміну від тих, хто боровся за автономію братств, вважав, що саме церква здатна об'єднати народ у боротьбі за віру, право, свободу й стати натхненником цієї боротьби, яка повинна вестися під керівництвом церкви і разом з нею. Для досягнення цієї мети він добивався від патріарха обмеження Ставропігії, дотримуючись думки, що тогочасні православні ієрархи і клір через свою зраду, моральну деградацію, жадобу до маєтностей і багатства, здирства, невігласність не можуть очолити боротьбу за віру, стати провідником для народу. Він називав православне духівництво "згаслими лампадами", "потемнілими світильниками", "здичавілими вчителями", котрі в житті є купцями, крамарями, в звичаях ледарями і неробами, в розмовах — неуками.

- Звертаючись до православних владик, М. Смотрицький гнівно кидав їм у вічі: "Не пастирі, хижі вовки, не вожді, а леви зголоднілі, які овечок нещадно пожирають". "Чи ж не маєте досить молока і вовни, — запитував він їх, — що шкуру здираєте, кров п'єте, а м'ясо на поживу крукам і вовкам кидаєте. Самі оніміли, а іншим говорити забороняєте". Якщо бути відвертими, то треба визнати справедливість критики М.Смотрицьким стану православної церкви і духовництва того часу, чого не могли не враховувати провідні діячі української культури в своїй культурно-освітній діяльності.

- При загальній релігійно-політичній спрямованості твори М. Смотрицького були наповнені філософськими та соціально-політичними ідеями, які витлумачувалися ним з позиції переваги віри над розумом, проте не заперечуючи останнього, як і ролі органів чуттів у пізнанні природи. І хоча при розгляді питань про співвідношення віри і знання, богослов'я і філософії, мудрості божественної і людської він ще значною мірою йшов у руслі старих традицій, висловлюючи негативне ставлення до філософії, вчень Піфагора, Платона, Арістотеля, та фактично змістом своїх робіт суперечив цим традиціям. Вперше у філософській думці східних слов'ян М. Смотрицький, на протигагу старим традиціям, для аргументації своїх поглядів широко спирався на праці гуманістів доби Відродження, твори Ф. Петрарки, Е. Роттердамського, Е. Сільвія Піколоміні, Л. Валлі, М. Кузанського та ін., що сприяло утвердженню гуманістичних ідей у вітчизняній духовній культурі, значно розширювало джерелознавчу базу вітчизняної філософської думки.

- Тільки в "Триносі" ним включалася 141 авторська позиція, представлена такими мислителями, як Альберт Великий, Джованні Бонавентура, Тома Аквінський, Марселій Падуанський, Джіроламо Савонарола та ін. Звертався він до праць своїх сучасників-противників (Р. Б'єларміно, П. Скарга), згадував імена авторів, яких безпосередньо не цитував (М. Сервета, Д. Наливайка, С. Будного, М. Чеховця). Таку кількість джерел до нього не використовував жодний із попередніх мислителів. Одним з перших М. Смотрицький звернувся в своїх творах до логіко-дедуктивних виведень, логічних операцій, розроблених західноєвропейськими схоластами і вдосконалених пізніше розвитком філософії. Ним широко використовувався весь понятійно-категоріальний апарат, який фіксував досягнення у пізнанні природи, суспільства і мислення в західноєвропейській філософській культурі, де ми бачимо такі категорії, як акциденція, буття, властивість, матерія, форма, випадковість, необхідність, релятивність, діяння, ефект, кауза та ін. Все це сприяло зближенню східної і західної філософських традицій, подальшому розвитку і збагаченню східнослов'янської термінології, а також тих проблем, які не були достатньо розроблені у філософській вітчизняній думці, зокрема логічних і натурфілософських.

- У соціології М. Смотрицький дотримувався точки зору, згідно з якою соціальна побудова порівнювалася з людським організмом, де голові відповідає духовна і світська влада, тулубові — вищі стани, а руки і ноги уособлює простий народ. На перших етапах своєї діяльності співвідносив оцінку вчинків людини з обставинами, засуджував єзуїтський принцип "ціль виправдовує засоби". Вважав, що природа є вчителькою життя і вчинків людини, виводив норми моралі і поведінки не з християнських заповітів, а з багатовікового досвіду людей. Закликаючи читачів до людяності, М. Смотрицький відстоював права, звичаї, культуру, віру українців і білорусів, наголошуючи: "пізнайте самих себе, пізнайте батька і матір своїх, в чиєму і якому домі народилися".

- Оцінюючи погляди М. Смотрицького в цілому, можна зазначити, що вони значною мірою відбивали ті риси, які уже набували представництва у вітчизняній філософії, а саме: зміна її цінності, орієнтації і значення різних пізнавальних засобів, де акцент переноситься на природний світ людського розуму, а потім і на раціональне пізнання як природно-історичного процесу, що знайшло свій розвиток у творчості К. Саковича.

- Помер Смотрицький 1633 року у селі Дермань (нині Здолбунівський район Рівненської області); похований у Дерманському монастирі. За спогадами його сповідника — єзуїта Войцеха Кортицького — перед смертю попросив дати йому папську буллу, яку йому дали через 5 годин після смерті. Кілька днів були марні спроби багатьох забрати її назад з холодної руки; це зробив Йосиф Рутський.

Дякую за увагу!